

УДК: 101.9/316.6

DOI: 10.15587/2313-8416.2016.69540

ОСОБЛИВОСТІ НОНКОНФОРМІЗМУ У СЕРЕДОВИЩІ НЕФОРМАЛЬНИХ ТЕЧІЙ

© Н. А. Трандафілова

Розкривається сутність поняття нонконформізму та його застосування щодо неформальних молодіжних течій. Досліджено прояви нонконформізму у середовищі «неформалів». Поданий аналіз конформної та нон конформної поведінки представників молодіжних субкультур. Зроблена спроба крізь призму проявів нонконформізму розкрити спільні, об'єднуючі елементи основних неформальних рухів. Розглянуті питання включення молодіжного андеграунда у процес формування суспільної думки сучасної доби

Ключові слова: молодіжні неформальні течії, конформізм, нонконформізм, філософський аналіз, андеграунд, субкультура

The essence of concept of non-conformism and its application in relation to informal youth movements is revealed. Manifestations of non-conformism among "informals" are studied. An analysis of conformal and non-conformal behavior of youth subcultures is presented. An attempt to uncover common, unifying elements of the main informal movements is made through the prism of the manifestations of non-conformism. Problems of enable of the youth underground in the process of formation of social thought in the modern era are described

Keywords: informal youth movements, conformism, non-conformism, philosophical analysis, underground, subculture

1. Вступ

Сучасному суспільству притаманна думка про те, що рушійною силою перетворень, носієм нових знань і технологій, надією нашого майбутнього виступає молодь. Підтвердити таку думку не складно, звернувши увагу на потік інформації, що пропонують сьогодні ЗМІ. Узагальнивши ряд популярних нині постулатів робимо висновок – буди молодим зараз модно, а саме явище молодіжного суспільства на пряму пов'язано з силою, успішністю, розумом на протигагу більш зрілим, а значить не таким креативним верствам суспільства. Більш того, молодь розглядається як один із головних рушійних факторів розвитку будь-якої цивілізації, це зростаючий капітал, який соціум створює для свого майбутнього блага. Однак, з середини ХХ ст. спостерігається парадоксальна ситуація – «базова частина суспільства» (за Д. Бааке, О. Заярною А. Модем) починає погрожувати стабільності соціуму, з одного боку, продовжуючи залишатися головним двигуном соціальних змін (за Є. Слуцьким, Г. Дилігенським, С. Московичем) [1]. Такий неординарний підхід до одного й того ж явища вже викликає пильну увагу, особливо зважаючи на те, що сучасна молодь проявляє посилену тенденцію до яскравої екстреміської направленості своєї діяльності. Особливо увага дослідників акцентується на окремих молодіжних групах, що привертають увагу своєю нестандартною поведінкою – неформалах,

представниках специфічних субкультурних течій. Такі групи молоді, з притаманною їм поведінкою, представляють собою вкрай цікавий матеріал для досліджень як психологів, соціологів, педагогів так і представників філософської науки, адже вони виступають своєрідним лакмусовим папірцем внутрішньої суспільної ситуації, відображаючи як позитивні зрушення так і негативні прояви у поведінці людей. У свою чергу конформізм та нонконформізм, як протилежні прояви суспільного буття найкраще проявляють себе саме в молодіжних субкультурах, що надає нам можливість аналізувати, оцінювати і систематизувати становище всіх прошарків суспільства.

2. Постановка проблеми

Вважається, що неформальні молодіжні течії, це соціальні групи, що об'єднують представників різних молодіжних субкультурних рухів. Саме поняття з'явилося в СРСР у 80-х роках ХХ ст. і походило від словосполучення «неформальні об'єднання молоді», що виникло на протигагу «формальним» молодіжним товариствам: комсомольська організація, піонери та інші, які допускалися та підтримувалися владою на той час [2]. «Неформалами» у середині 80-х рр. органи внутрішніх справ та місцеві організації КПРС називали найрізноманітніші неофіційні самодіяльні співтовариства молодих людей – групи соціальної ініціативи, клуби за інтересами та підліткові банди.

На початку свого зародження термін «неформали» мав яскраво виражене негативне забарвлення і не був самоназвою представників субкультур, а мав за мету ідентифікувати горизонтальну ініціативу молодого суспільства до самовизначення та само ідентифікації [3].

Сьогоднішня представляє нам іншу картину – неформали стали невід’омою складовою постіндустріального суспільства, носіям різноманітних варіацій суспільної поведінки. Соціальна філософія неабияку увагу приділяє поведінковим стандартам, що викристалізувалися у людському суспільстві протягом усього його існування. Особливий інтерес викликає так би мовити різнополярні явища на кшталт – конформізм та нонконформізм. У нашій статті пропонується у тісному взаємозв’язку з неформальними молодіжними течіями розглянути явище нонконформності, адже саме нестандартне світосприйняття сучасної неформальної молоді може виступати своєрідним показником ступеня розвитку загальносуспільних процесів.

3. Аналіз літературних джерел

Не зважаючи на загальну відомість та широке розповсюдження у сучасному світі субкультур, у тому числі і молодіжних, актуальним на сьогоднішній день залишається формування відповідної ідеології та загальноприйнятого філософського погляду на вивчення цього феномену. Перші нерішучі кроки на шляху вивчення молодіжного нонконформного середовища були зроблені ще наприкінці XIX ст., коли З. Фрейд та Л.Фойер вперше заговорили про «конфлікт поколінь» [4]. Тривалий час неформальні молодіжні течії та прояви в них нонконформізму, як тема дослідницьких розвідок не мали великого поширення. Однак, на початку 30-х років XX ст. у Західній Європі та США з’являються роботи з цієї проблематики. Так, М. Шериф опублікував у 1937 р. результати своїх досліджень малих груп індивідів з метою виявлення в них проявів конформізму за умов постановки нелогічних завдань. На основі своїх експериментів вчений довів, що людина схильна приймати точку зору більшості не враховуючи власні очевидні висновки [5]. Аналізуючи комплекс дослідницьких робіт з різноманітним у тому числі і антропологічним матеріалом, можна констатувати, що ретроспективні дослідження не дали більш-менш адекватний прогноз подій пов’язаний з появою «поза соціальних» – хіпі, андеграунд, богема, попери, токіністи та «антисоціальних» – панки, готи, екстримами, скінхеди, металісти течій у середовищі молодіжних субкультур. Однак, завдяки системному аналізу Ч. Спенсера та ідей послідовників неофрейдізма В. Сатира, Е. Фромма, Е. Еріксона була сформована концепція молодіжних субкультур побудована не на конфліктуванні з молодими нонконформістами, а на пошуку точок співставлення інтересів та сфер для більш тісної співпраці [6]. З поміж основних рис притаманних молодіжним субкультурам – специфічний стиль життя і поведінки, наявність власних норм, цінностей та світосприйняття, викарбувана картина світу, що відповідає вимогам певних категорій молоді, зовнішня атрибутика, яка має символічне значення, наявність ініціатив-

ного центру, який генерує тексти – дослідники виділяють нонконформізм, як протиставлення себе решті суспільства [7]. Емпіричну базу досліджень з предствавленої теми склали роботи з історії та антропології соціальних субкультур Ф. Броделя, А. Тойнбі, К.Лоренца, К. Назаретяна [8]. Теоретичну базу досліджень склали роботи з філософії та методології науки І. Пригожина, Є. Князева, О.Астофьева. З соціальної філософії та методології С. Ленга, Дж. Ури, Т. Колошина [9].

Не зважаючи на наявність доволі великої кількості різноманітних робіт не тільки філософського, але й соціологічного, психологічного, педагогічного спрямування, які в тій чи іншій мірі стосуються неформальної проблематики, слід зауважити, що на сьогоднішній день вкрай мало досліджень присвячено безпосередньо явищу нонконформізму у середовищі неформалів. Нонконформність та її прояви у неформальних об’єднаннях як предмет наукових розвідок не користується широкою популярністю. Предствавлена стаття спрямована на те, щоб у деякій мірі виправити ситуацію що склалася та висвітлити специфічне суспільне явище крізь призму неформалах об’єднань.

4. Прояви нонконформності суспільства на прикладі неформальних молодіжних об’єднань

Нонконформізм (від англ. non-conformism – «незгода») – несприйняття норм, цінностей, цілей, що є панівними у певній конкретній групі у конкретному суспільстві [10]. У інших випадках нонконформністю називають готовність індивіда відстоювати свою власну позицію, навіть коли вона суперечить позиції більшості. Нонконформізм часто протиставлять іншому соціально-філософському явищу – конформізму. Ще антична філософія стверджувала, що людина живучи у соціумі не може бути незалежною від нього. Ту накладають свій відбиток безпосередні або опосередковані зв’язки індивіда з соціумом які проявляються протягом всього його життя. Нерідко життєві обставини змушують людину підім’яти свої принципи, думки або поведінку під впливом суспільства, змушуючи погоджуватися з іншою думкою та розділяти думки не властиві індивіду. Подібна поведінка пояснюється здатністю людини до конформізму. У перекладі з латинської «conformism» означає «згідний», «подібний» – пристосування, пасивна згода з існуючим порядком речей, думками і поглядами які є домінуючими у суспільстві. Також під цим поняттям розуміють зміну індивідом установок, особистої думки, сприйняття, поведінки у відповідності з панівною групою суспільства [11]. Однак не зважаючи на їх різнобічність, між цими видами поведінки прослідковується дуже багато спільного. Нонконформна реакція як і конформна обумовленні і визначенні груповим тиском, є залежною від нього, хоча і здійснюється в логіці «ні». Поведінковим негативізм часто пов’язаний з тим, що конкретний індивід опиняється на стадії входження до групи, коли певним особистісним завданням для нього виступає завдання «бути, і головне, здаватися не таким як усі». У значно більшій мірі протилежний до реакції конформізму та

нонконформізму феномен самовизначення особи у групі. Сучасні дослідники схильні вважати, що нонконформність як і конформізм найчастіше зустрічаються у групах низького рівня соціально-психологічного розвитку, і як правило не властивий членам високорозвинених про соціальних співтовариств. Розглянемо нонконформізм на прикладі сучасних молодіжних неформальних груп об'єднань.

Молодіжна субкультура народжується й існує у зв'язку з певними потребами молодих людей соціалізуватися і при цьому активно заявити про себе. Прийнято вважати, що молодим властивий дух протиріччя, що для них "немає пророків у своїй вітчизні", іншими словами, що вони по суті своїй багато в чому є нігілістами, опозиціонерами по відношенню до традиційно-консервативних цінностей і процесів. Їм тісно в рамках тих життєвих норм і правил, які сповідували їхні батьки і діди. Часто молоді притаманна категоричність суджень, максималізм, неприйняття рад. Їх обтяжує підпорядкування існуючих моделей суспільного розвитку, вони негативно ставляться до всього нормативно-регламентованій, для них характерні динамічність, відкритість світу, вразливість, підвищена емоційна реакція, оптимізм, романтичні устремління, ідеалізація новизни. В основі «неформалів» лежить особливий спосіб світосприйняття зі своєю системою духовних цінностей. Це і особливий спосіб життя, який поділяють в основному живуть ним і "співчуваючі".

Молодіжні неформальні течії – це ні що інше, як форма самовираження і ось в яких цілях вона найбільш явно виражається: змінити світ, своє життя, зробити її іншою, скинути з себе ярмо стереотипів, відмовитися від соціальних канонів, затвердити альтернативну життєву позицію і закріпити її в різних соціокультурних установах. Система цінностей визначається молоддю, носить, як правило, автономний характер.

Вступаючи в юнацький вік, людина певною мірою відвертається від батьківської родини, шукає нову компанію, яка повинна захистити його від поки ще чужого суспільства. Причому різні офіційні молодіжні організації групують молодих людей одного віку, але ці гомогенні групи не для всіх можуть бути "соціальною батьківщиною", бо засновуються дорослими. Між втраченою сім'єю і суспільством молода людина прагне прилучитися до собі подібних. Утворені таким чином первинні групи покликані задовольнити потребу в соціальному захисті та забезпечити молодій людині певний соціальний статус. Але нерідко платою за це виступає відмова від індивідуальності, повне підпорядкування нормам, цінностям та інтересам групи. Акцентоване однаковість забезпечує окремим членам групи певну соціально-психологічну підтримку в боротьбі проти претензій та зазіхань дорослих. Провідною мотивацією молодіжного поведінки виступає схвалення або несхвалення ровесників. Таким чином, народжуються передумови розвитку молодіжного нонконформізму.

Існує й інший процес інкультурації, заснований на вдумливого і серйозного осмислення можливості вступу в той чи інший рух, само ідентифікації

і тверезому погляді на потенційну референтну групу. Однак цей процес характерний для дуже небагатьох молодих людей, що володіють необхідним для цього рівнем інтелекту. Найчастіше саме ці "унікуми" є лідерами і навіть ініціаторами неформальних рухів молоді. Спілкування молодих людей протягом певного часу і вироблення ними власних цілей є причиною формування самостійної субкультури. Головним носієм цієї напівнезалежної часткової культури, яка недвозначно відкидається культурою дорослих, є група молодих людей приблизно одного віку. Найважливішою функцією цієї субкультури є визнання первинного статусу її членів, таким чином вступають у суспільство товаришів і отримують якраз той престиж, в якому їм відмовляє суспільство дорослих [12].

Молодіжним субкультурам властиво внутрішнє однаковість і зовнішній протест проти загальноприйнятих установок, виражений в одязі, манерах, жаргоні (сленгу), специфічних захоплення тощо. Як специфічне явище молодіжна культура виникає у зв'язку з тим, що фізіологічна акселерація молодих людей супроводжується різким зростанням тривалості періоду соціалізації, що викликано необхідністю збільшення часу на освіти, професійну підготовку та соціальну адаптацію, відповідну вимогам динамічного життя. За своїм психо-фізіологічним розвитком юнак рано перестає бути дитиною, але за соціальним статусом ще довгий час не належить до світу дорослих, так як його соціально-економічна самостійність ще не досягнута в повному обсязі. Не зайвим, я думаю, в доказ цього буде навести цитату відомого соціолога Д. Аусубеля: "Головна функція молодих людей одного віку полягає в тому, щоб створити ерзац-статус. Як тільки члени групи утвердилися в суспільстві дорослих, отримавши в ньому свою роль і статус, група однолітків розпадається"[13].

Парадокс молодіжного андеграунду полягає в тому, що він створювався в значній мірі завдяки незграбним зусиллям влади викоринити навіть безвинне інакомислення. З "допомогою" заборон і окриків влади неофіційна культура сформувала свій крайній фланг – радянський андеграунд або "культуру внутрішньої еміграції". Ця культура об'єднала різних людей, які не хотіли, щоб їм диктували умови творчості. І в цьому сенсі андеграунд не був спільнотою однодумців. Швидше, це був стиль життя та мислення творчих людей, які створювали собі умови для самовираження. Безумовно, існував певний загальний дух протесту у всіх проявах творчості опозиціонерів. Однак, кожен вид мистецтва бачив і запам'ятовував це у своїх творах по-своєму.

Молодіжні групи, які продукують свої субкультури, складаються в основному в середовищі учнівської молоді, оскільки період учнівства та студентства – та пора, коли з одного боку слабшає контролююча функція батьківської родини, а з іншого – немає ще професійних обов'язків і турбот про свою власну сім'ю. Це стан свободи від обов'язків і відповідальності втілюється в різних неформальних рухах – реалізують себе найчастіше в сфері дозвілля. Дозвілля – мабуть, єдина сфера, де молода людина

може проявити самостійність, уміння приймати рішення і керувати, організовувати, організовуватися.

Молодіжний дозвілля – це не тільки спілкування, але і свого роду соціальна гра. Відсутність досвіду такого роду ігор в юності, призводить до того, що людина в зрілому віці вважає себе вільним від зобов'язань. У неформальних молодіжних групах не стільки знімають напругу після навчання, скільки тренуються у виконанні соціальних ролей, розвитку самосвідомості та солідарності і схильність до нонконформізму лише сприяє цьому. Таким чином, з моменту зародження субкультури як такої в індивіда завжди був вибір – якій сфері культури йому оберталися як творця, так само як і споживача культурних благ, і вибір цей залежить від багатьох факторів людської самосвідомості – менталітет, політична спрямованість поглядів, прихильність до тих чи інших життєвих цінностей та багато іншого. І в цілому, надаючи два види культури щодо конкретного індивіда, саме суспільство дає йому альтернативу – право вибору. Саме тому субкультуру часто називають альтернативною культурою.

Як відомо рух – це життя і будь-яке суспільство людей, що динамічно розвивається. Змінюються життєві принципи, ідеали, громадянські позиції, форма правління і багато іншого. Очевидно, що будь-яка зміна в суспільстві передбачає певний зсув у свідомості людей, що складають це суспільство, що не рідко породжує нервовий, емоційний стрес, зрив, а в масштабах суспільства – кризову ситуацію. Більшість з них люди переживають і забувають у тому випадку, якщо подія не надто гостро відбивається на життя самого індивіда і близьких йому людей. Але коли державний лад, загальноприйняті принципи, стара ідеологія дають тріщину, з якої, як з рогу достатку сиплеться злидні, безправ'я, безробіття, соціальна нерівність – громадський резонанс не змушує себе чекати.

Відбувається те, з чим в народі асоціюється стара приказка – "де тонко там і рветься". У той час як молодші діти знаходяться під батьківською опікою, старі люди обурюються, але не знаходять в собі сили боротися, а люди середнього віку або пасивно стежать за подіями, які відбуваються ці події, на стежку активної опозиції виходить саме молодь. Будучи найбільш соціально незахищеною верствою, перебуваючи в маргінальному переході, коли "більше немає" (захищеності) і "ще немає" (знову знайденої захищеності), молоді люди приходять до висновку революційного гімну "Нам нічого втрачати, крім наших ланцюгів" [14]. Додаючи до цього емоційну нестабільність віку, легко отримати таке страшне явище, як "молодіжний бунт" або "молодіжну революцію". Але це відбувається лише в крайніх випадках, коли люди не бачать іншого виходу з ситуації, що склалася (наприклад, Квіткова революція хіпі у США). В основному ж саме такого роду соціальні кризи, дисгармонія в суспільних відносинах і викликає виникнення різних неформальних рухів молоді, що мають як культурну, так і релігійну, політичну та будь-які інші спрямованості.

5. Результати дослідження

У результаті проведеного дослідження вдалося дійти наступних висновків:

– субкультура неформальних рухів і все що з цим пов'язано – явище не випадкове і далеко не нове, а воістину закономірне і, більш того, необхідне для росту і розвитку суспільства, нагромадження духовного і культурного досвіду поколінь;

– феномен молодіжної культури амбивалентен. З одного боку, скільки неспокою, безладу, шуму і неприємностей від нього добропорядним громадянам, але, з іншого боку, не будь феномену молодіжної культури, у сучасному суспільстві не було б "механізму налаштування";

– нонконформізм є притаманною та невід'ємною рисою молодіжних неформальних течій, бо через протистояння проявляється індивідуальність особистості, саме те до чого прогнуть неформали;

– культура, як будь-живе явище, потребує постійного оновлення при збереженні основних принципів та постулатів. Саме це оновлення в сучасному світі дає культурі молодіжна субкультура. Крім того, неформали яскраво демонструють нам приклади становлення та розвитку нонконформних явищ у сучасному суспільному середовищі.

6. Висновки

Підводячи ризику наших розвідок зробимо наступний висновок: молодіжна культура – це фаза розвитку, перехідна стадія становлення молоді, що має, безумовно, важливе і навіть необхідне значення в юності і втрачає його по мірі адаптації молодої людини до світу дорослих. Молодь не буває поганою або хорошою – вона завжди виражає свій час, а нонконформізм є його відмінною рисою. Роблячи загальний висновок, хочеться констатувати безумовний факт невід'ємності різноманітних субкультур цих течій від офіційної культури. Кожен з нас – неповторна індивідуальність, яка має повне право на самовираження. І якщо спосіб цього самовираження збігається у групи людей, це нормальне, закономірне явище. Причому закономірне не в сенсі узаконеного правопорядку, а в сенсі природного, охарактеризованого і необхідного. Людина по суті своїй творець, і у кожного творця результати творення унікальні і неповторні. Це підтверджується як результатами творчості митців андеграунду, так і простими, але цікавими продуктами творчості юнаків і дівчат, які відносять себе до неформальної субкультури. Це і створення індивідуального стилю одягу, образу думок, своєї філософії. І нехай це творчість спрямована в основному всередину самої людини, але воно є, а якщо людина творить, значить, він росте, розвивається і самовдосконалюється, він – живе.

Таким чином, у представленій статті висвітлено одну з граней філософської сутності неформальних течій, яку представляє нонконформізм. Дослідження проявів нонконформізму необхідні для подальшого з'ясування місця неформальної, нестандартної поведінки та способи її проявів у мінливому сьогоденні. Явище нонконформності надзвичайно поширене у сучасному світі та привертає увагу все більшої дослідницької аудиторії, тому подальші розвідки у цьому напрямку залишаються актуальними.

Література

1. Альтернативні рухи [Текст]. – Політологія. Енциклопедичний словник. – М.: Publisher, 1993. – 432 с.
2. Філософський енциклопедичний словник [Текст]. – 2-е изд. – М.: Радянська енциклопедія, 1983. – 625 с.
3. Сундієв, В. Ю. З історії неформальних молодіжних об'єднань. За неписаним и законами вулиць [Текст] / В. Ю. Сундієв, Л. А. Радзіховський. – Ярославль: Юридична література, 1989. – 235 с.
4. Фрейд, З. Вступ до психоаналізу: Лекції [Текст] / З. Фрейд. – М.: Наука, 1989. – 445 с.
5. Коpecь, Л. В. Класичні експерименти Музарафа Шерифа у психології [Текст] / Л. В. Коpecь. – К.: Основа, 2010. – 213 с.
6. Еріксон, Е. Р. Ідентичність: юність і криза [Текст] / Е. Р. Еріксон. – М.: Прогрес, 1996. – 426 с.
7. Назаретян, А. П. Психологія стихійного масового поведінки [Текст] / А. П. Назаретян. – М.: Ладога, 2001. – 280 с.
8. Лісовський, В. Т. Соціальні зміни у молодіжному середовищі [Текст] / В. Т. Лісовський // Credo. – 2002. – № 1. – С. 8–41.
9. Філософський енциклопедичний словник [Текст]. – М.: Радянська енциклопедія, 1983. – 840 с.
10. Нонконформізм [Текст]. – Політологія. Енциклопедичний словник. – М.: Publisher, 1993. – 433 с.
11. Гончаренко, С. У. Український педагогічний словник [Текст] / С. У. Гончаренко; гол. ред. С. Головка. – К.: Либідь, 1972. – 374 с.
12. Бурдеева, В. О. «Молодіжна субкультура»: соціологічний аналіз поняття [Текст]: наук. конф. / В. О. Бурдеева // Наука. Освіту. Молодь. – Майкоп: Радоніс, 2004. – Т. 1. – С. 19–23.
13. Аксютенко, Н. А. Філософсько-світоглядні проблеми молодіжної субкультури [Текст]: автореф. дис. ... канд. філософ. наук / Н. А. Аксютенко. – М.: Слово, 2007. – 27 с.

14. Жогіна, К. Б. Вивчення соціокультурних потреб молоді: методичний аспект [Текст] / К. Б. Жогіна // Сучасне гуманітарне знання про проблеми соціального розвитку. – Ставрополь: ІД «Оріон», 2004. – С. 205–207.

References

1. Alternative movements (1993). Political science. Encyclopedic dictionary. Moscow: Publisher, 432.
2. Encyclopedic dictionary of philosophy (1983). Moscow: Soviet encyclopedia, 625.
3. Sundiev, V. U., Radzikhovskiy, L. A. (1989). The history of informal youth associations. And according to unwritten laws of the streets. Yaroslavl: The Legal literature, 235.
4. Freud, Z. (1989). Introduction to psychoanalysis: Lectures. Moscow: Nauka, 445.
5. Kopece, L. V. (2010). Classic experiments of Musarara Sheriff in psychology. Kyiv: Framework, 213.
6. Erikson, E. H. (1996). Identity: youth and crisis. Moscow: Progress, 426.
7. Nazaretyan, A. P. (2001). Psychology of spontaneous mass behavior. Moscow: Ladoga, 280.
8. Lisovsky, V. T. (2002). The social change in the youth environment. Credo, 1, 8–41.
9. Philosophical encyclopedic dictionary (1983). Moscow: Soviet encyclopedia, 840.
10. Nonconformism (1993). Political Science. Encyclopedic dictionary. Moscow: Publisher, 433.
11. Goncharenko, V. S.; Golovko, S. (Ed.) (1972). Ukrainian pedagogical dictionary. Kyiv: Lybid, 374.
12. Burdaev, V. A. (2004). "Youth subculture": a sociological analysis of the concept. Science. Education. Youth. Maikop: Radons, 1, 19–23.
13. Aksyutenko, N. A. (2007). Philosophical problems of the youth subculture. Moscow: Word, 27.
14. John, K. (2004). The study of the sociocultural needs of young people: methodological aspect. Modern Humanities knowledge of social development issues. Stavropol: publishing house "Orion", 205–207.

*Рекомендовано до публікації д-р філос. наук Попов В. О.
Дата надходження рукопису 11.04.2016 р*

Трандафілова Нарінє Араратівна, аспірант, кафедра філософії, Донецький національний університет, вул. 600-річчя, 21, м. Вінниця, Україна, 21021
E-mail: muravick@yandex.ua